

תשע"א 2011

יום ניקיון לאומי בגני ילדים

משרד החינוך

המנהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי

המנהל למדע וטכנולוגיה

המשרד להגנת הסביבה

כתיבה

ברברה אנדרס, מדריכה ארצית לחינוך סביבתי באגף לחינוך קדם יסודי, מינהל פדגוגי,
משרד החינוך

ועדת היגוי

דר' ענת סלע, מפקחת מדע וטכנולוגיה בגיל הרך, מינהל מדע וטכנולוגיה, משרד החינוך
זיווית לינדר, מנהלת אגף חינוך וקהילה, המשרד להגנת הסביבה
פנינה רפיד, המשרד להגנת הסביבה

קראו והעירו

מאירה הלפר, אגף חינוך וקהילה, המשרד להגנת הסביבה
שרית לוי גרוסו, אגף חינוך וקהילה, המשרד להגנת הסביבה
מיכל ג'ראד, מדריכה לחינוך סביבתי, גנת, משרד החינוך
ציפי פדר, מדריכה לחינוך סביבתי, משרד החינוך

מבוא

"אנו מתנהגים כאילו אין לנו ילדים, כאילו לא יהיה דור נוסף אחרינו"

לסטר ר. בראון

בשנת לימודים זו יתקיים במערכת החינוך לראשונה על פי חוזר מנכ"ל יום ניקיון לאומי ביום שלישי, כ"ג באדר ב' התשע"א 29.3.11.

מטרת "יום הניקיון הלאומי" לקדם את המודעות לנושא הניקיון ברשות הרבים, להטמיע את חשיבות השמירה על נחלת הכלל ועל השטחים הפתוחים.

יום הניקיון הלאומי הוא הזדמנות להגביר את המודעות ליחס של האדם לסביבתו, להדגיש את חשיבותם של הטבע והסביבה לאדם, להעמיק ערכים של כבוד לסביבה, אחריות ומחויבות ולשינוי הרגלים דרך עשייה למען הסביבה.

טיפול אנשים בעלי ערכים אסתטיים, המסוגלים להבין את היופי של הטבע, את הלא ייאמן שבנופים, במנגנונים ובתהליכים העוטפים אותנו, הוא אחת המטרות הראשונות של החינוך הסביבתי.

חוזר מנכ"ל תשע"א/1, כב' באלול תש"ע 01 בספטמבר 2010

<http://cms.education.gov.il/educationcms/applications/mankal/etsmedorim/7/7-9/hodaotvmeysda/h-2011-1-7-9-1.htm>

להלן, הצעות ורעיונות ליום הניקיון בנושאים רלוונטיים ליום זה:

- * יחס לנחלת הכלל
- * אדם וסביבה
- * טיפול בפסולת
- * תרבות צריכה אחראית
- * שמירה על המגוון הביולוגי

נושאים אלה מהווים חלק מנושאי הבסיס לקראת הסמכה לגן ירוק.

יחס לנחלת הכלל

כדאי להתחיל בחצר הגן המהווה מרחב משותף לילדי גן, בה אפשר לתרגל אחריות, דאגה לגינה וכבוד לסביבה הקרובה.

רק אחרי תהליך משמעותי שהילדים יעברו בטיפוח חצר הגן, ניתן לצאת לשכונה לאמץ אתר בסביבה הקרובה של הגן ולטפח אותו בנוסף לחצר הגן.

הצעת רעיונות ופעילויות לגן:

❖ אימוץ אתר עם קהילת הגן:

למשל: גינה ציבורית, חורשה, אתר זיכרון, נחל, שדה בור ועוד

♦ ניקוי האתר מפסולת

♦ שמירה על עשבי בר באתר

חשוב לדעת: מטרת יום הניקיון אינה עישוב עשבים!!! העשבים הם משאב חשוב כחלק מהמגוון הביולוגי.

♦ עידוד קהילת המבקרים באתר, לאסוף את הצואה של הכלבים שלהם.

♦ הסברה לקהילה על ידי ילדי הגן על סכנות העלולות להיגרם לבעלי חיים ממפגעי פסולת.

למשל, קיפודים אוהבים ללקק שאריות ממיכלים של מעדני חלב שנזרקים על הקרקע. קיפודים עלולים להיתפס במיכל, להיפגע ולהיעלם מן הגינות. הקיפודים מאוד חשובים לאיזון של מערכות אקולוגיות בסביבה.

♦ הכנת שלטים או כרזות לאתר לצורך הסברה והיכרות של בעלי חיים וצמחים באתר וגם לפרסום פרטי מורשת של האתר (אם יש)

♦ הכנת שבילי גישה

♦ הכנת פסל מפסולת

♦ פינות ישיבה לאתר

♦ מפגשים עם ותיקי היישוב לשמיעת סיפורים מן העבר

♦ משחקים להכרת הסביבה – מחפשים את המטמון/דואר סביבה

פסל מפסול - מלכי לוי, עין ורד

פסל מפסולת – גלית משה, נאות הגולן

שלט בכניסה לגן, - אורית אלמוג, עין איילה

שמירה של שטח עשבי בר בית בטבע, תל אביב

כרזות לשמירת שטחי בר בשכונה- שירלי ברדוגו, תל אביב

תיעוד מגוון מינים באתר – מירי כהן מצליח, תל אביב

אדם וסביבה

"אדם אינו אלא תבנית נוף מולדתו"

שאול טשרניחובסקי

ערכי התרבות, המורשת והסביבה שאנחנו רוכשים בשחר ילדותינו הם אלה שבאמת מעצבים אותנו, את אופיינו ואת הכרתנו ובהמשך את העולם שבו אנו חיים. דוגמה מובהקת של תרבות משגשגת שלא ידעה לשמור על משאביה ובעקבות זה קרסה, היא תרבות הרפאנאוי, באיי הפסחא (דיימונד, 2008).

הצעת רעיונות לפעילויות לגן:

- ❖ טיולים בסביבה הקרובה להיכרות עם המגוון הביולוגי.
- ♦ היכרות עם סביבות חיים כגון: שדה בור, שלולית חורף, דיונה, עץ.
- ♦ היכרות עם מגוון מינים כגון: חרקים, ציפורים.
- ❖ פעילות בגינה קהילתית
- ❖ הקמת גינות בחצר הגן או במוסדות ציבור בקהילה: מתנ"ס, בית אבות ועוד
- ♦ למשל: גינת פרפרים, גינת ציפורים, גינת ירק מקיימת, ערוגות תבלינים.
- ❖ תכנון והקמה של שטח בר או גבעת פרחי בר.
- ❖ תכנון והכנת בית בוץ.

גבעת גיאופיטים – ציפי פידר, ינוב

ספירלת תבלינים – ליאת קסנטיני, תל אביב

גן ירק – אבישג אוסנהים, כפר יהושע

כרזות לשמירה טבע בעיר – שירלי ברדוגו, חל אריר

גינה אורגנית – שירין בושנאק, כפר מנדא

הכנת בית בוך – ציפי פידר, מושב ינוב

טיפול בפסולת

החברה המודרנית מתאפיינת בכמויות גדולות של אשפה שאנחנו משליכים יום-יום. כמויות האשפה משתנות ממשפחה למשפחה, מישוב לישוב, ממדינה למדינה. ככל שרמת החיים עולה, כך אנחנו צורכים יותר וכמות הפסולת עולה.

ההתייחסות לפסולת מחייבת גישה מערכתית, שתאפשר ליעל את השימוש במשאבים ולהפחית את ההשפעות הסביבתיות השליליות של הפסולת. שינויים בדפוסי הייצור, הצריכה והשימוש במוצרים, הכרחיים להשפעה על צמצום הפסולת.

מיחזור של חלק מהפסולת מחייב ראשית כל מיון והפרדה של החומרים השונים המרכיבים את הפסולת. הדרך הפשוטה והנוחה ביותר לכך היא כמובן מיון במקור על ידי הצרכנים. הפרדה על ידי הצרכן מייעלת את הטיפול באשפה ומונעת זיהום.

בישראל הצרכן אינו משלם ישירות עבור הטיפול באשפה ולכן אין לרוב האנשים אינטרס להפריד את האשפה.

דרושים עדיין הסברה וחינוך על מנת שנצמצם את כמויות האשפה באופן ניכר.

מפגעי פסולת לבעלי חיים

בעלי חיים נפגעים מפסולת שהאדם זורק. ריח של שאריות מזון מושך בעלי חיים שמנסים לאכול את שאריות המזון מן הקופסאות או המיכלים ונתקעים עם הראש בתוך המיכל. צבי ים נוהגים לאכול מדוזות, מכיוון שהשקיות בים דומות למדוזות, צבי ים רבים מתבלבלים ואוכלים את שקיות הניילון וכך הם נחנקים ומתים.

<http://www.youtube.com/watch?v=VzsQwwnqSGo&feature=channel>

סדרת סרטונים קצרים המדגימים פגיעה של בעלי חיים ממפגעים בסביבתם הראשון על מדוזה שנתקלת בשקית פלסטיק
The Animals Save the Planet

חמשת ה-"ל": להפחית; להשתמש שוב; למחזר; לתקן; לסרב לקנות

חמשת ה-R – Reduce; Reuse; Recycle; Repair; Refuse

להפחית – הפחתה במקור- Reduce

הפחתה במקור הנה הדרך הפשוטה והזולה ביותר להפחתת כמויות הפסולת.

פשטות המתבטאת בכך שכל אחד יכול לפעול להפחתה במקור בדרכים שונות:

- מחשבה לפני רכישה חדשה – האם הרכישה באמת דרושה?
- העדפת מוצרים ללא אריזה מיותרת
- קניית אריזות ענק ושקיות מילוי
- הפחתת שימוש בשקיות חד פעמיות המחולקות בכל מקום
- העדפת רכישת מוצרים בעלי תו ירוק
- קניית מוצרים חסכניים ביצירת פסולת

הצעת רעיונות ופעילויות לגן:

❖ חנות מכולת בגן:

- שימוש בשקיות רב פעמיות
- מכירה "כאילו" של מוצרים בלי אריזות, או אריזות גדולות
- מכירה של תוצרת עצמית
- הכרות עם סמלים "ירוקים"

❖ יום הולדת ירוק בגן:

- הימנעות מקנייה של צעצועים חד פעמיים שמתקלקלים מהר
- הכנת מתנות בשימוש חוזר ותוצרת עצמית: קופסת הפתעה, מקל קסמים, בית בובות מקופסה, אלבום, דיסק עם צילומים, ועוד
- הכנת כיבוד תוך שימוש באוכל ביתי
- וויתור על בלונים רבים (מפגע סביבתי ובמיוחד סכנה לבעלי חיים בים)
- שימוש בכלים רב פעמיים לארוחת יום הולדת

להשתמש שוב- שימוש חוזר - Reuse

על מנת להפחית את כמויות הפסולת שאנו מייצרים, עלינו לשוב לשימוש הרב פעמי, שהוא מתקדם יותר.

למשל: שימוש חוזר בבקבוקי שתייה (מילוי במים או במיץ), בשקיות פלסטיק (לשמור שקיות מקנייה קודמת ולקחת אותם לקנייה הבאה), שימוש בכלים רב פעמיים.

הצעת רעיונות ופעילויות לגן:

- ❖ הכנת משחקים עם חומרי פסודת
- ❖ הכנת ציוד לתנועה ולחינוך גופני מחומרי פסודת
- ❖ שוק אמנים בגן עם יצירות בשימוש חוזר
- ❖ שוק קח תן עם קהילת הגן
- ❖ פינת יצירה שבה עומדים לשימוש ילדי הגן בעיקר חומרי פסודת ביתית

סרטון על אמנות המיחזור, באתר גן-נט & בוסת-נט
 כתובת האתר: <http://ganenet.cet.ac.il>

אמנות המיחזור, הרצאה של האמנית דליה בונה

<http://ganenet.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=7f4713ca-df04-4b2e-bd9f-a5f8fc81af94&lang=HEB>

למחזור - Recycle

בתהליך מיחזור, אנו הופכים מוצר קיים לחומר גלם ממנו נוצר מוצר חדש. למשל, כדור ים וספסלי רחוב, מיוצרים מפלסטיק של בקבוקי שתיה שזרקנו לכלוב המיחזור. במצב אידיאלי, מוצר שסיימנו את השימוש בו יחזור ליצרן. ביפן למשל, יצרן כסאות מחשב לוקח אחריות על המוצר, גם בגמר השימוש בו. יש לזכור שלמרות שתהליך המיחזור יעיל וחסכוני, עדיין נוצר זיהום ודרושה אנרגיה לתהליך.

השבה של חומר אורגני למעגל הביולוגי

חומר אורגני רקבובי מהווה כ-40% מהפסולת הביתית בישראל. החומר האורגני גורם לבעיות סביבתיות הנובעות מהטמנת פסולת, בשל תכולת הרטיבות הגבוהה שבו. החומר האורגני גורם לנדידת חומרים רעילים מגוף הפסולת ולזיהום קרקע ומים. בתנאים אנאירוביים (נטולי חמצן), בגוף הפסולת נוצר ביוגז, שהוא גז עשיר במתאן ובפחמן דו-חמצני, המהווים גזי חממה ראשונים במעלה. התשטיפים הנוצרים באתר ההטמנה מסכנים את מי התהום וגורמים למפגעי ריח ולזיהום אוויר. הפליטה של פחמן דו-חמצני ומתאן מגבירים את אפקט החממה.

מאידך, מהחומר האורגני ניתן ליצור קומפוסט אשר יכול לשמש למגוון יישומים. לכן חשוב ליזום תכניות של הפרדת פסולת ולהכין תשתית להפרדת חומר אורגני בבתי התושבים, לאיסוף ולטיפול מתאים. יישום תכנית כזו בקנה מידה עירוני דורש התגייסות בתחום החינוך, ההסברה והתשתית הפיזית והארגונית וגיבוי נמרץ של הממשלה והשלטון המקומי.

הצעת רעיונות ופעילויות לגן:

❖ הפרדה למיחזור בקבוקי פלסטיק גדולים (בפחי מיחזור), או קטנים (על פי חוק פיקדון)

❖ מיחזור זבל אורגני לקומפוסט

סרטון באתר גן-נט & בוסת-נט "הפקת קומפוסט בחצר הגן", עם עמיעד לפידות
<http://ganenet.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=f11c0fb5-4c7f-4414-b79c-ffe464f70cf4&lang=HEB>

❖ הכנת נייר ממוחזר עם ילדי הגן

קישור לסרטים באתר גני-נט & בוסת-נט

כתובת האתר: <http://ganenet.cet.ac.il>

<http://ganenet.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=f11c0fb5-4c7f-4414-b79c-ffe464f70cf4&lang=HEB>

<http://ganenet.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=2377ae86-62c7-43b3-ba76-b92bb5cec491&lang=HEB>

תרבות צריכה אחראית

לתקן - Repair

להימנע ככל האפשר מהפיכת מוצר לפסולת – לתקן קרעים בבגדים וגם מכשירים שהתקלקלו, ללמוד מלאכות בסיסיות של תיקון ושיפוץ, לקנות מוצר איכותי ולא כזה שמכוון מראש לשימוש קצר.

כאשר מוצר אינו מביא לנו תועלת, עלינו להשתדל להעביר אותו למישהו אחר או להשקיע בניקוי ובשיפוץ.

הצעת רעיונות ופעילויות לגן:

- ❖ פינת תיקון ספרים ומשחקים בגן
- ❖ תכנון יום של תיקון ציוד של הגן ביחד עם קהילת הגן
- ❖ נגריה
- ❖ מלאכת יד

עידוד תוצרת עצמית (נמצא בערך להפחית בפסולת)

לסרב לקנות - Refuse

יש האומרים שזהו העיקרון הראשון במעגל צמצום הפסולת. הכוונה היא לסירוב לצרוך וגם לסרב להשתמש בשקיות חד פעמיות המוגשות לנו עם הקנייה.

אנו חיים בחברה צרכנית. אדם במדינה מפותחת קונה לא מה שהוא צריך, אלא על פי צו האופנה, התרבות, יחסי חברה, וכו'... אימוץ דרך חיים בה אנו קונים על פי צרכנו האמיתיים, תגרום להפחתה בייצור ולהפחתה בכמויות הפסולת שלנו.

חוק הפיקדון

עיקרי חוק הפיקדון: מיכלי משקה קטנים – עד 1.5 ליטר.

גובה דמי פיקדון עומד על 30 אג.

יצרן או יבואן חייב לגבות בגין כל מכירה של מכל משקה את דמי הפיקדון.

יצרן או יבואן חייב להשיב את דמי הפיקדון בגין כל מכל משקה ריק שהוא אוסף או מקבל.

בית עסק חייב לקבל עד 50 מכלים ריקים מצרכן יחיד ביום, למעט בתי עסק קטנים ששטחם קטן מ-28 מ"ר.

אתר של אל"ה:

<http://ela.org.il/>

תאגיד המיחזור אל"ה (איסוף למען הסביבה) הנו גוף שעוסק באיסוף, מיון ומיחזור של מיכלי משקה על פי חוק הפיקדון בישראל. אל"ה מספק שירותי איסוף למוסדות חינוך ולארגונים אחרים כגון משרדי הממשלה.

מוקד שירות טלפוני : 1700-700-310

ספרות מומלצת ליום ניקיון הלאומי

- * "פרח פרח על תבכה", פאול קור (שמירה על סביבה טבעית מפני אשפה)
- * "המעיל המופלא של יוסף", סימס טבק (מסר של הערך "בל תשחית")
- * "גינת הפרפרים של בן", קיט פטי (בן מחליט לטפח את הגינה מבלי לעשב את הסרפדים שמהווים צמח הטלה עבור הפרפר נימפית הסרפד)
- * "סיפורי איש היער" – מבחר אגדות מהטבע הישראלי, ינץ לוי

משחק: "ההר הקסום"

ילדי גן ברקת משחקים את משחק "ההר הקסום"

משחק "ההר הקסום" – ברברה אנדרס

לשאלות ניתן לפנות לברברה אנדרס באי מייל :

barbaraan@education.gov.il